

Fauna savců Evropy

Přednáška 9

Carnivora (šelmy)

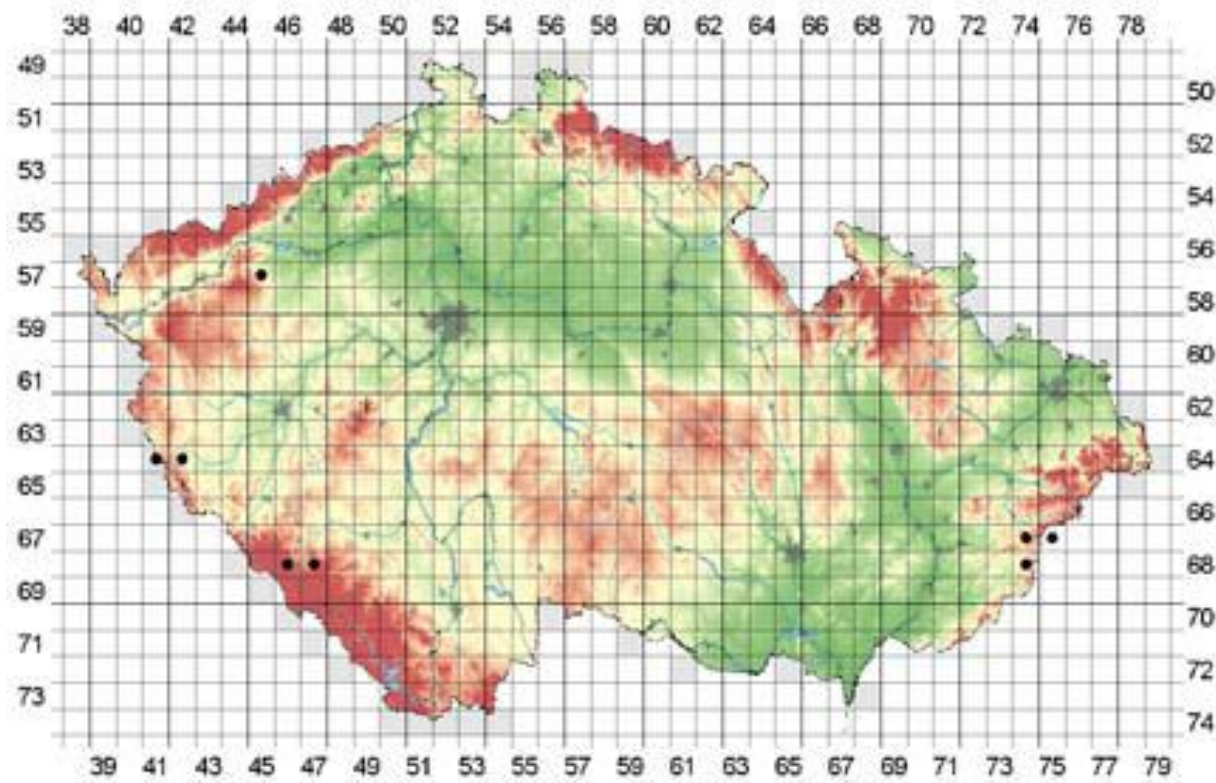
- **Řád Carnivora se člení na 2 podřády:**
Feliformia (čel. Felidae, Viverridae, Herpestidae, Hyaenidae)
Caniformia (čel. Canidae, Ursidae, Mustelidae, Procyonidae, Odobenidae, Otariidae, Phocidae)
- Celosvětově sem patří cca 270 druhů, které patří do 11 čeledí.
- V Evropě žije 41 druhů, které patří do 9 čeledí.

Felidae (kočkovití)

- *Felis silvestris* (kočka divoká) – podle některých názorů obývá pouze Evropu, Malou Asii a Kavkaz. Africké populace pak patří druhu *Felis libyca*, která byla introdukována i na Korziku, Sardinii, Sicílii a Krétu. Situace je ale stále nejasná.

Spolehlivé odlišení kočky divoké od kočky domácí (ta vznikla ve starověkém Egyptě domestikací *Felis sylvestris libyca*) je podle vzhledu problematické, lepší výsledky poskytuje molekulární genetika. Jisté je, že divoké a domácí kočky se mohou křížit. Na území ČR byla původně zřejmě v lesích v nižších a středních polohách všude, ale postupně byla vyhubena, takže na počátku 20. stol. již neexistovaly žádné důkazy jejího výskytu. Na Slovensku ale přežívaly kočky divoké na většině území Karpat a proto se mohly ojediněle vyskytovat na východě Moravy. Od začátku 21. stol. se jednotlivá pozorování kočky divoké objevují v západních Čechách a na východě Moravy. V mapce jsou nálezy v letech 2000 – 2018, začátkem r. 2021 byla zjištěna i v Brdech.

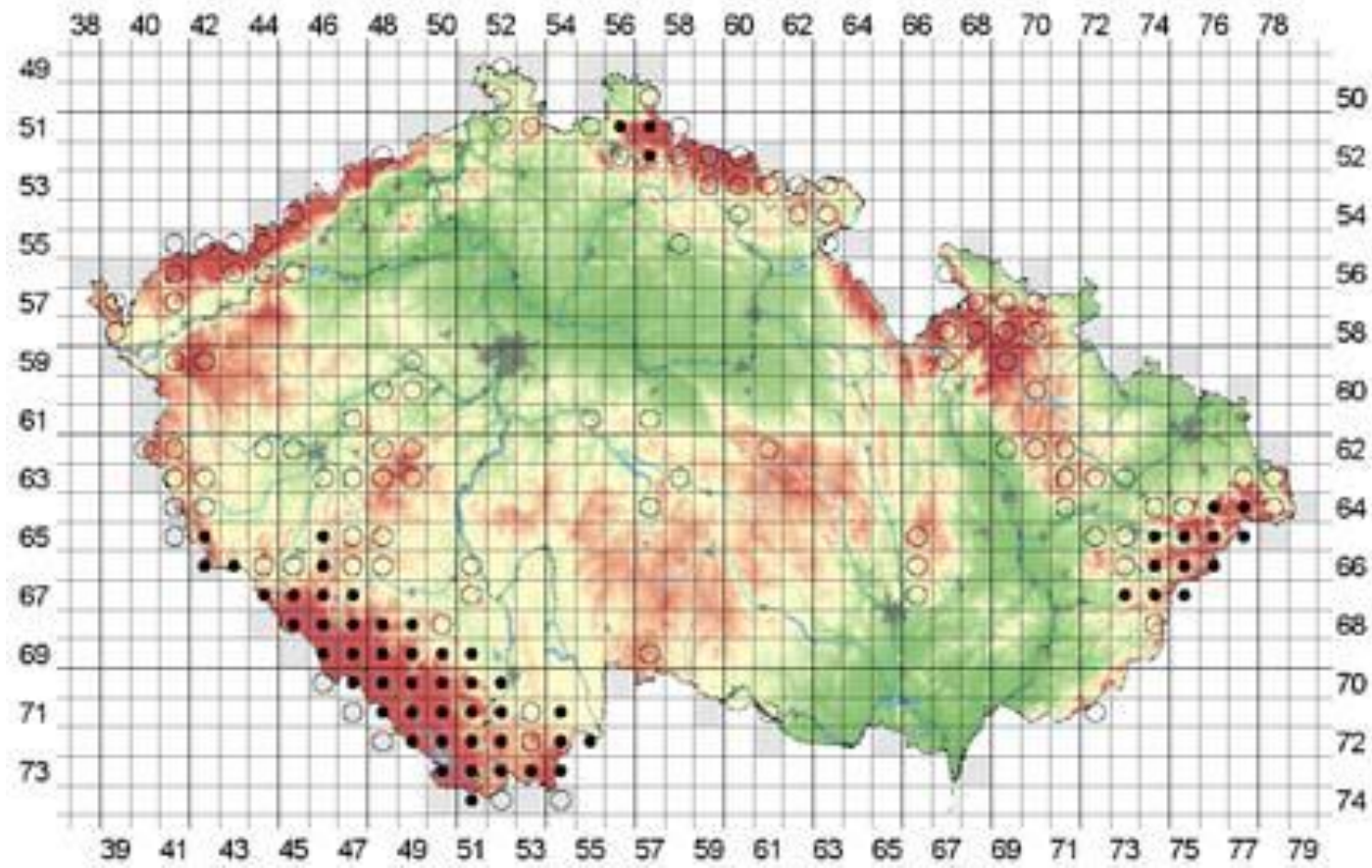
Felis chaus (kočka bažinná) – je světlejší než střeoevropské kočky divoké, je také větší a má delší nohy. Z Blízkého Východu zasahuje do Evropy jen podél západního břehu Kaspiku, až do delty Volhy. Vyhledává hustou vegetaci, především v blízkosti vody.

Lynx lynx (rys ostrovid) – původně rozšířen v lesích celé Evropy a severu Asie (včetně Blízkého Východu a Himalájí). V západní a střední Evropě byl již na začátku 20. stol. s výjimkou Karpat vyhuben. Zbytkové populace přežily na jihu Balkánu a ve Skandinávii, souvislejší rozšíření přetrvalo jen v lesích od Běloruska dál na východ. Dnes se díky častému vysazování prováděnému cca od 70-tých let 20. stol. již vyskytuje i na řadě míst v Alpách, v Německu, ČR a Polsku. Obývá lesy, chybí v bezlesé krajině.

Rys ostrovid byl na většině území ČR vyhuben již koncem 19. stol., později se ojediněle objevoval na východě Moravy (migrace ze Slovenska). V 70-tých letech 20. stol byla vysazován na Německé straně Šumavy, v 80-tých letech i u nás. Od té doby je zde byla trvalá populace na Šumavě a v Novohradských horách. Později se rys objevil i v Labských pískovcích, Jizerských horách, v Beskydech a přilehlých karpatských pohoří. Migrující jedinci se dnes mohou vyskytnout kdekoli v zalesněných oblastech. Mapa ukazuje výskyt po r. 2000, plné kroužky označují trvalý, prázdné přechodný výskyt. Početnost je odhadována na cca 100 jedinců.

- *Lynx pardinus* (rys iberský) – endemit Pyrenejského poloostrova, kde obývá dvě nevelká území na jihu Španělska. Početnost je odhadována na 150 exemplářů. Je menší a výrazně skvrnitější než rys ostrovid (obr. vlevo).
- *Panthera pardus* (levhart) – do Evropy zasahuje pouze na Kavkaze (obr. vpravo).

Viverridae (ženetkovití) – obývají Afriku a jih Asie.

V Evropě žije jen *Genetta genetta* (ženetka tečkovaná), která byla do Evropy dovezena z Maghrebu někdy ve středověku. Dnes zde obývá Pyrenejský poloostrov, jižní Francii a Baleárské ostrovy. Je velká zhruba jako domácí kočka, má noční aktivitu.

Herpestidae (promykovití) – obývají Afriku a jižní Asii.

V Evropě se vyskytují jen 3 druhy, dva z nich sem byly dovezeny do Středomoří proto, že bylo známo, že se živí hady.

- *Herpestes ichneumon* (promyka ichneumon) – obývá jihozápad Pyrenejského poloostrova. Je afrického původu a kdy se dostala do Evropy není známo (není vyloučena přirozená disperze koncem pleistocenu). Je z tří „evropských“ druhů největší, váží 2 – 4 kg (viz obr. dole).

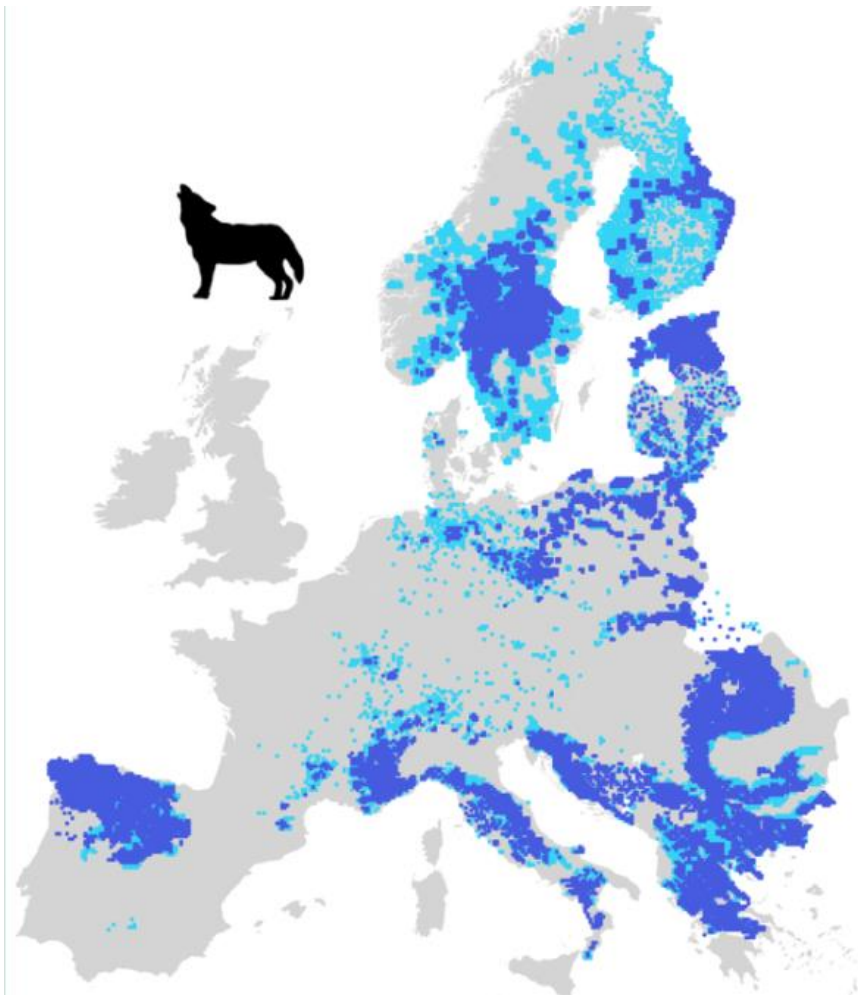
- *Herpestes javanicus* (promyka malá) – dovezena z Indie kolem r. 1910 na několik chorvatských ostrovů, další výsadky v letech 1921 a 1927. Dnes je na ostrovech Hvar, Korčula, Pelješac a Mljet.

- *Herpeste edwardsii* (pomyka mungo) – vysazena kolem r. 1960 u Říma, ještě v 80-tých letech 20. stol. zde ještě žila, současná situace je nejasná.

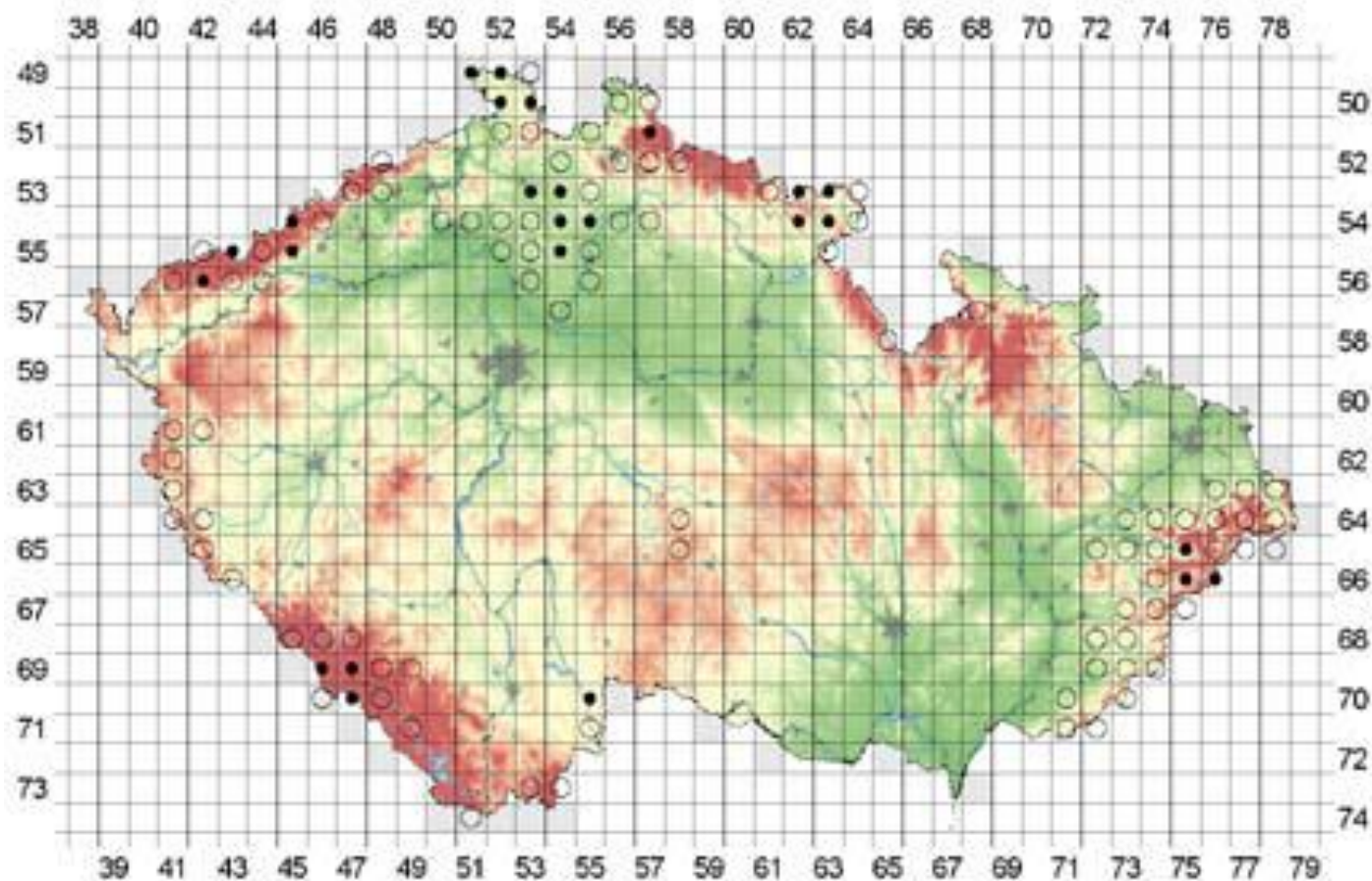

Canidae (psovití)

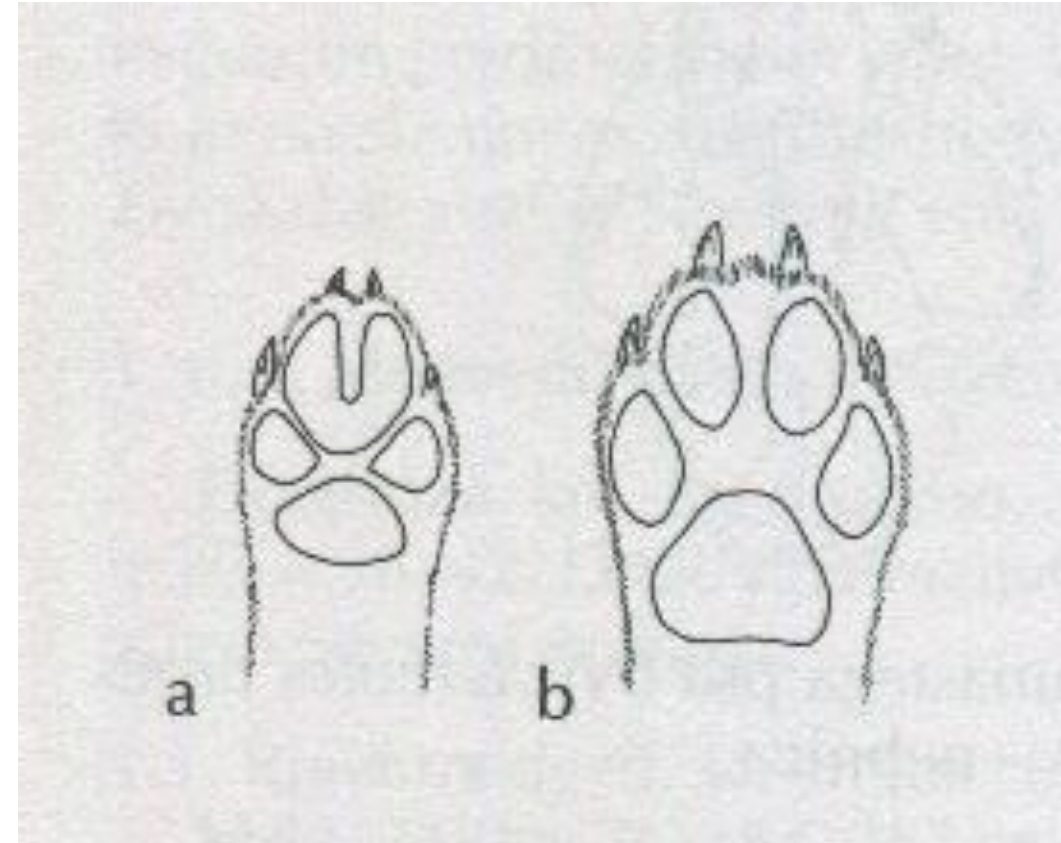
- *Canis lupus* (vlk) – původně rozšířen v celé Evropě, již během středověku byl v mnoha oblastech vyhuben (na Britských ostrovech již začátkem 16. stol), později všude v západní Evropě mimo Pyrenejský a Apeninský poloostrov. Vlevo situace v r. 2017 (tmavě modrá – trvalý výskyt, světle modrá – probíhající disperze) vpravo schematicky současný stav.

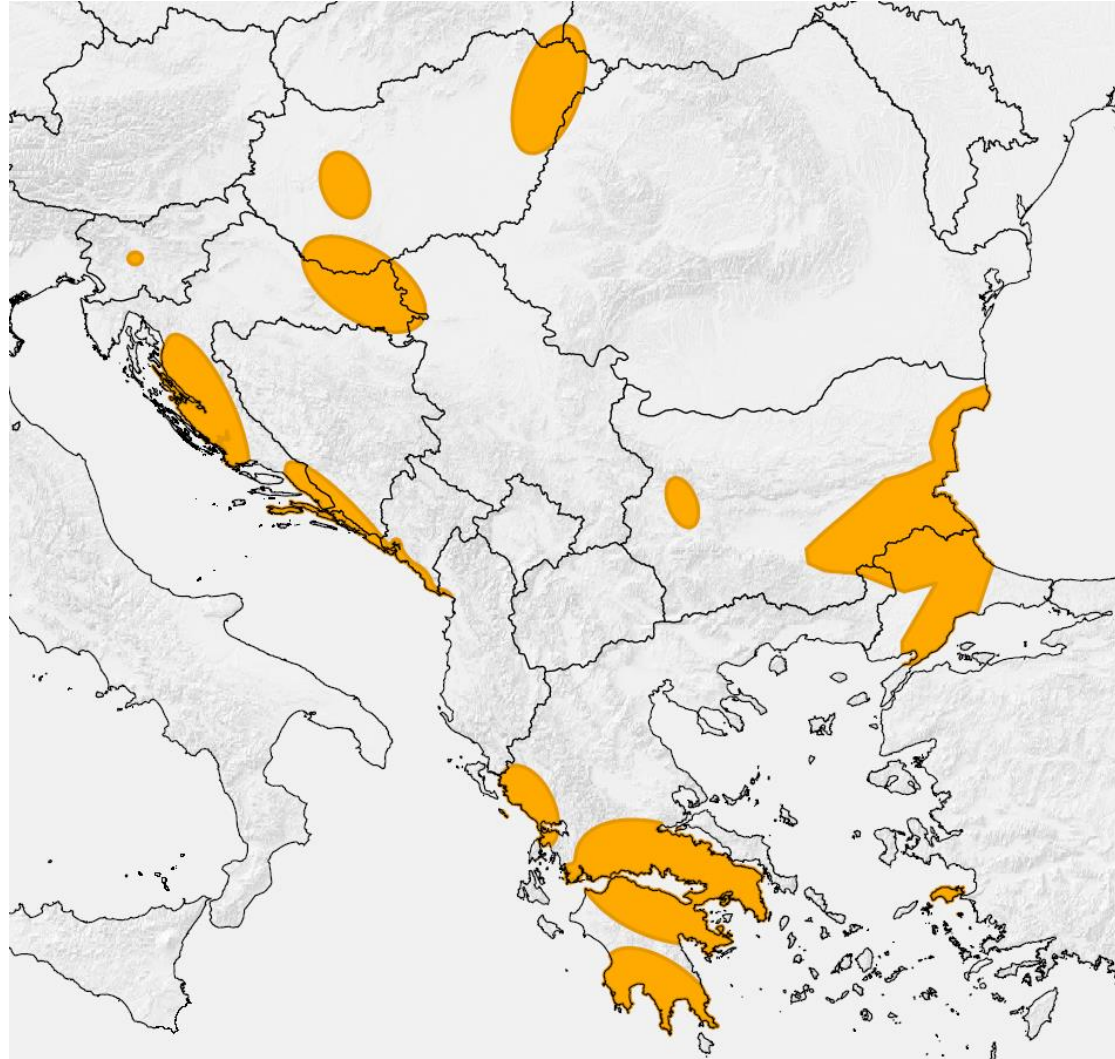
Ve střední Evropě byl vlk vyhuben během 19. stol., v Čechách jsou poslední zástřely z r. 1891 (Šumava). Na Moravě se ojediněle objevoval i během 20. stol. (migrace ze Slovenska). Koncem 20. stol se vlci z Pobaltí začali velice rychle šířit na jihozápad a přes Polsko se tak dostali do německé Lužice. Odtud se kolem r. 2010 dostali na sever Čech (Ralsko, Broumovsko). O několik let později osídlili i Krušné hory. V současné době se vlci šíří i do vnitrozemí (např. Českomoravská vysočina). Z Bavorska k nám současně proniká do jižních Čech populace alpského původu. Na mapce je výskyt vlka mezi lety 2000 a 2018 (plné kroužky – trvalý, prázdné přechodný výskyt).

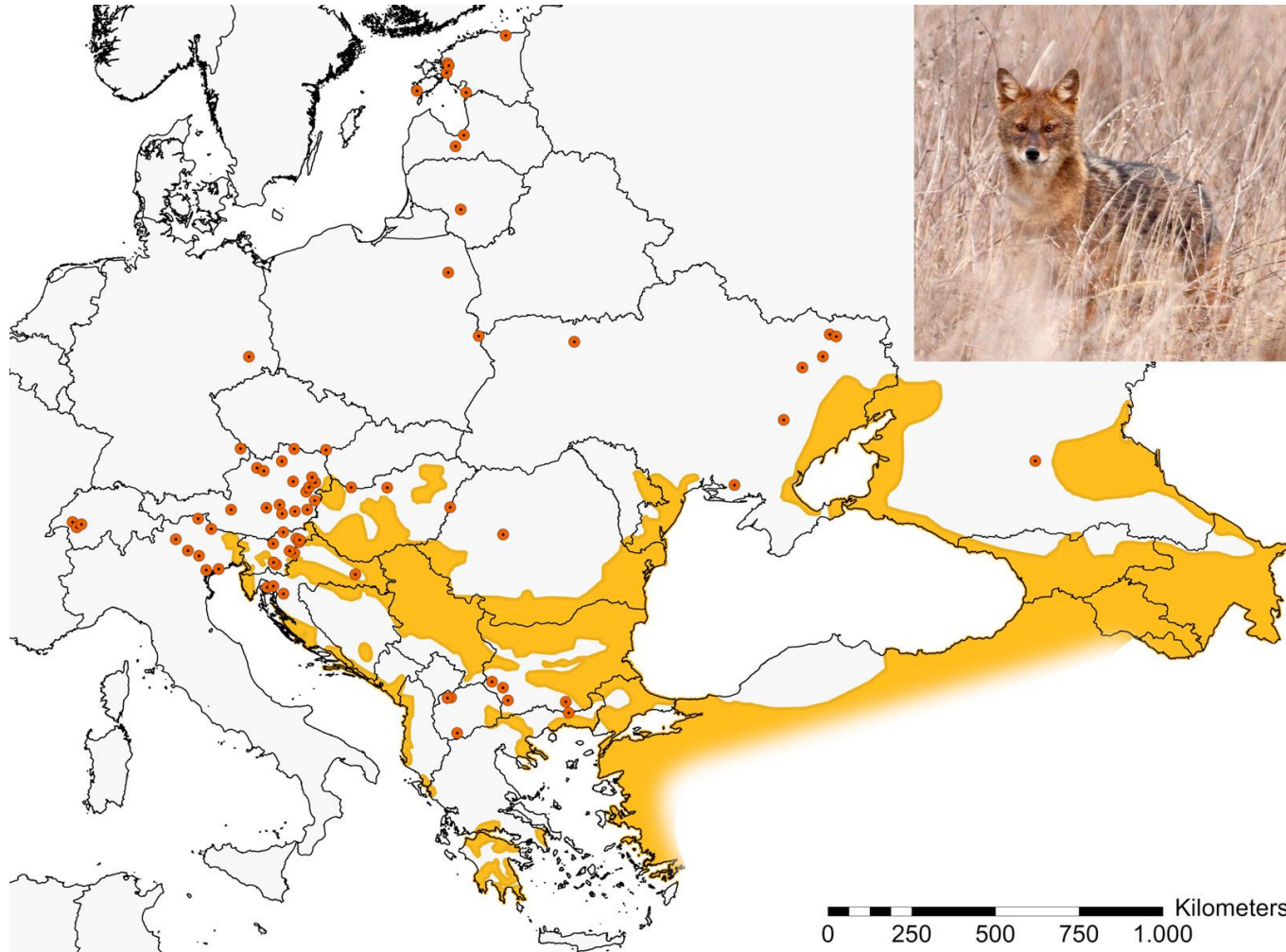
Canis aureus (šakal obecný) – je menší než vlk (asi jako trochu větší liška, avšak má relativně kratší ocas; váha 7 – 14 kg). Od vlka nebo psa jej lze bezpečně rozeznat podle spojených nášlapných mozolů na přední noze (a – šakal, b – pes a vlk).

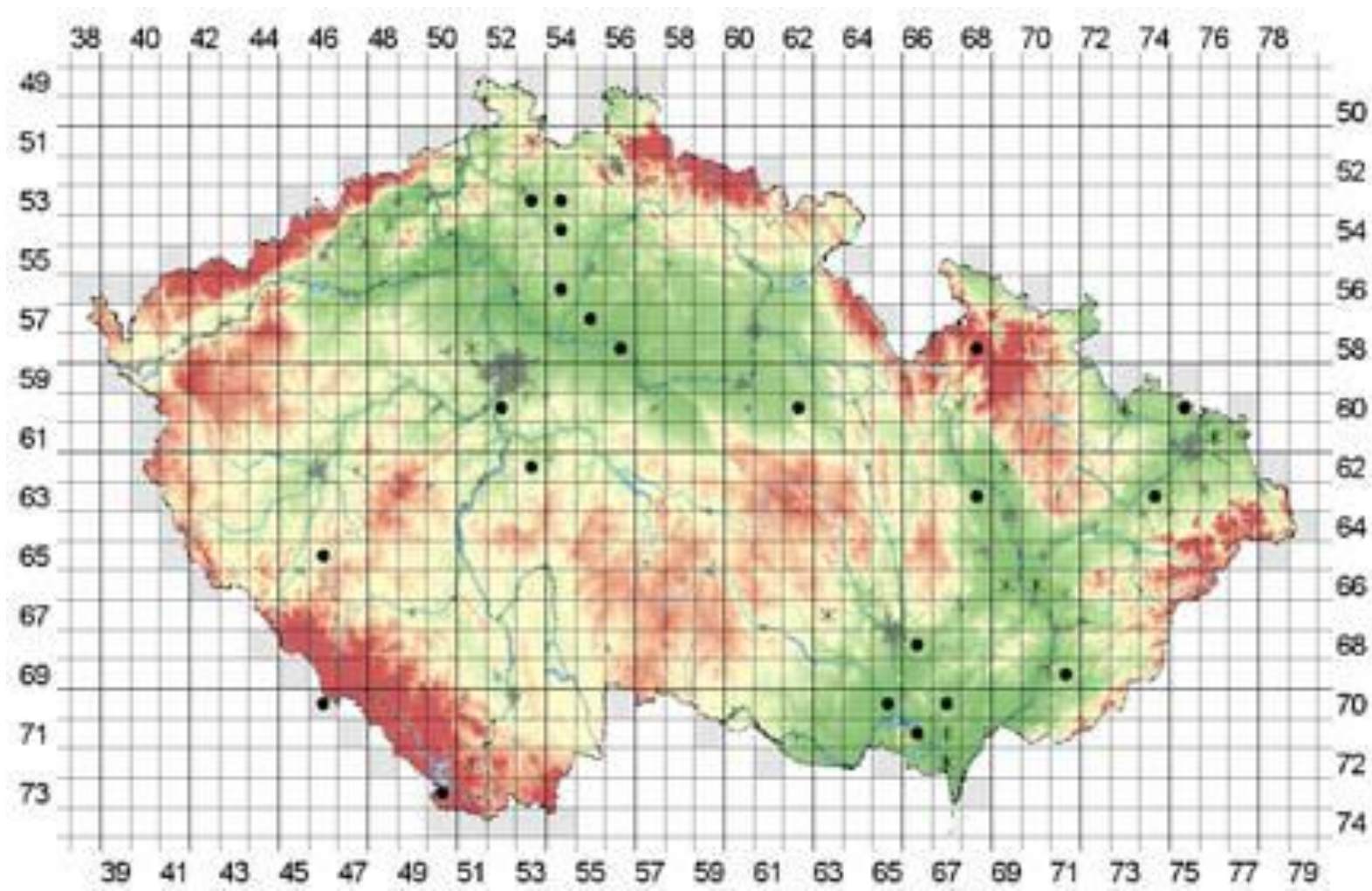
Rozšíření šakala obecného na Balkánském poloostrově – ještě v polovině 20. stol. zde obýval jen izolovaná území (jih Řecka, JV Bulharska, Dalmácie, stepní oblasti Maďarska). Po r. 1950 došlo k náhlé populační explozi a jeho rychlé expanzi do Střední Evropy.

Rozšíření šakala obecného v Evropě – stav v r. 2015 (žlutá plocha – trvalý výskyt, červené body – dálkové disperse jednotlivců). V současné době byl již zastižen i v Dánsku, Holandsku a Francii. V ČR, na Slovensku a v Německu jsou již na mnoha lokalitách rozmnožující se populace. Šakali žijí i ve stepích Předkavkazí a kolem Azovského moře.

Rozšíření šakala obecného v ČR – stav z r. 2018. Šakali se u nás usazují především v nížinách, často jen 1 – 2 km od nejbližší obce. Zdá se, že mimo drobných obratlovců tvoří značnou část jejich potravy odpadky, které nacházejí kolem kontejnerů na krajích obcí. Lze předpokládat, že jejich expanze bude i nadále pokračovat.

Vulpes vulpes (liška obecná) – obývá celou Evropu (mimo Islandu, ostrovů v Severním ledovém oceánu a některých středomořských ostrovů). Je schopna obývat široké spektrum biotopů, dokázala úspěšně osídlit i synantropní prostředí včetně velkoměst. V ČR je rozšířena všude, její početnost je vysoká.

Nyctereutes procyonoides (psík mývalovitý) – původní rozšíření je JV Asie, Čína, Japonsko a ruský Dálný Východ. V polovině min. stol. by vysazován jako kožešinové zvíře v evropské části Ruska a ve Finsku. Rychle se začal šířit na západ a již v 60-tých letech se objevil u nás. Jeho expanze rychle pokračovala a dnes je již i na západě Francie (současný stav viz mapka). V ČR je nyní na celém území, obývá zde nejrůznější biotopy, preferuje husté pobřežní porosty.

Alopex lagopus (liška polární) – má cirkumpolární rozšíření. V Evropě ji najdeme na Islandu, Špicberkách a v pásmu tundry od Skandinávie až po sever Uralu. Je trochu menší než liška obecná, v létě přelíná do hnědavé srsti.

Vulpes corsac (korsak) – obývá pouště a polopouště od Střední Asie až po Mongolsko, do Evropy zasahuje jen okrajově v polopouštních a stepních oblastech na severním a západním břehu Kaspiku, na západ pronikl až k Donu. Je podstatně menší než liška (váží jen cca 2 – 4 kg).

Nejběžnější evropské psovité šelmy

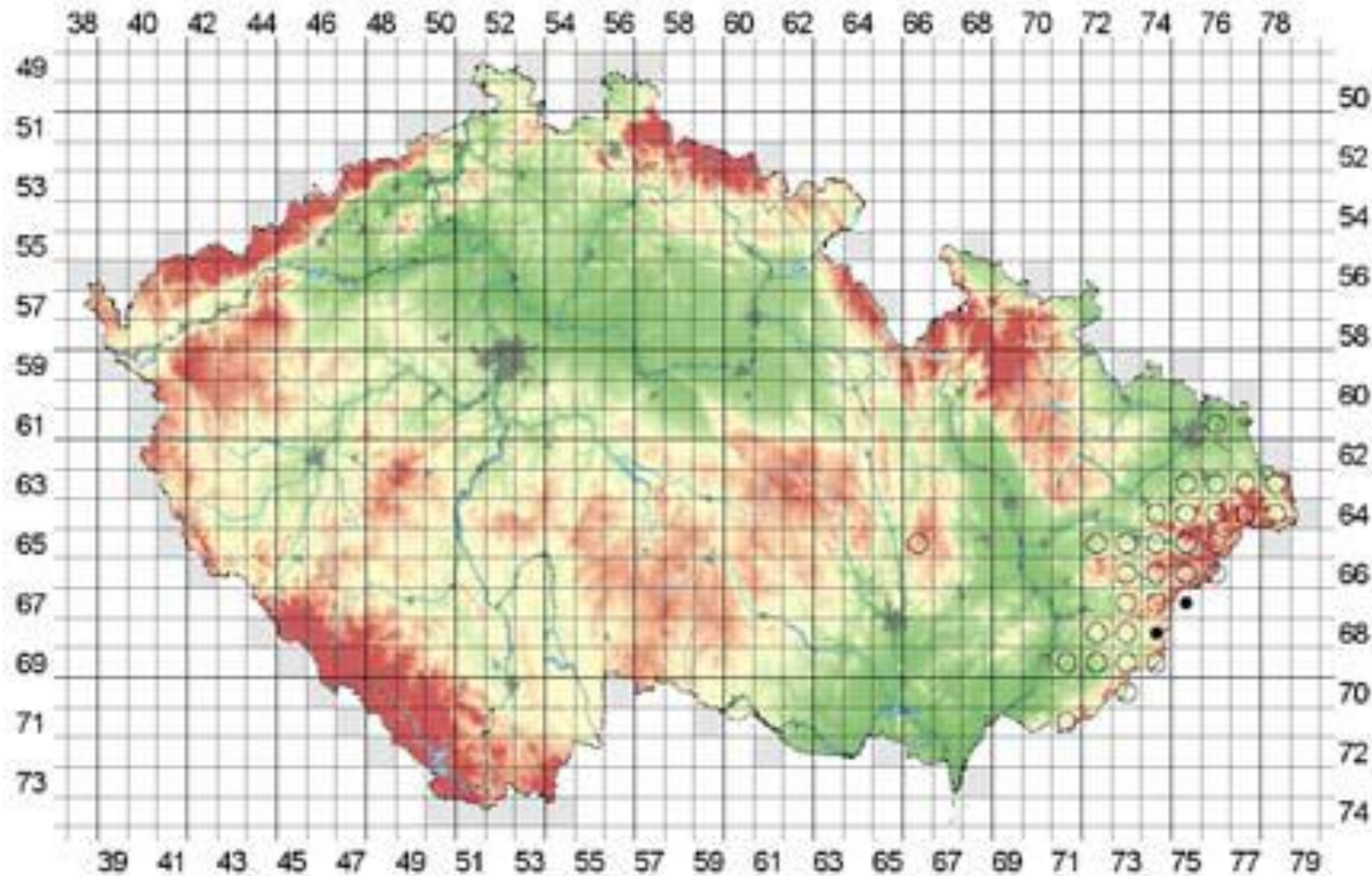

Ursidae (medvědovití)

Ursus arctos (medvěd hnědý) – rozšířen na severní polokouli (Evropa, Asie, Sev. Amerika). V Evropě začátkem holocénu téměř všude, během středověku vyhuben ve velké části západní Evropy (na britských ostrovech již před cca 1000 lety). Ve střední Evropě téměř vymizel na přelomu 19. a 20. stol. Od cca 1990 se v západní a střední Evropě opět pomalu šíří díky ochraně. Původní rozšíření začátkem holocénu (vlevo), současný stav (vpravo).

V Čechách byl medvěd vyhuben již v polovině 19. stol. (Šumava), na východě Moravy se objevovali medvědi zatoulaní z Karpat ojedinelé ještě počátkem 20. stol. Teprve od 70-tých let 20. stol. byly takové případy častější, od počátku 21. stol. jsou potulní jedinci v našich Karpatských pohořích přítomni neustále (prázdné kroužky v mapě). Stálý výskyt několika jedinců je předpokládán jen v Moravskoslezských Beskydech a Vsetínské vrchovině (plné kroužky v mapě).

Ursus maritimus (medvěd lední) – má cirkumpolární rozšíření. Na území Evropy žije trvale jen na souostrovích Špicberky a Novaja Zemlja. Občas se jednotlivci zatoulají po ledě z Grónska také na Island. Výjimečně byli hlášeni i ze severu Norska (nejspíš migrace ze Špicberk).

- ***Ursus maritimus* se odštěpil od *U. arctos* nejspíš teprve před cca 500 000 lety. Ke křížení docházelo dříve jen velmi zřídka, protože během aktivní sezony se tyto druhy jen obtížně mohly setkat. V posledních letech v důsledku oteplení a tání ledu se lední medvědi v Severní Americe častěji dostávají v létě na pevninu a kříženci se proto vyskytují častěji.**